

Deel III. De exegetische van het Bijbelboek Spreuken.

Hoofdstuk 20b. De exegetische van Spreuken 1:8-19.

Vermijd slechte vrienden.

DIT TWEEDE HOOFDSTUK VAN SPREUKEN 1 VALT UITEEN IN TWEE DELEN: 1:8-9 EN 1:10-19. HET eerste deel is kort en gaat in het bijzonder over de zorgen van vader en moeder over hun zoon en welk een zegen deze zorg verspreidt wanneer de zoon dat onderwijs ter harte neemt. Het tweede deel is wat langer en waarschuwt hem in 1:10 tegen slechte vrienden die wel mooi praten en grote rijkdom in 1:11-14 beloven. Deze vermaning komt in 1:15 nog terug. In 1:16-19 wordt tevens vermaand wat de gevolgen zijn wanneer jij je door hun slechte raad laat bedriegen. Je komt ermee in het verderf terecht.

Wanneer een zoon daar gehoor aan geeft, kan hij maar beter de omgang met deze zogenaamde vrienden vanaf het begin radicaal vermijden. Want voordat hij er erg in heeft, zit hij in hun strik gevangen en weet er niet meer uit te komen met alle gevolgen van dien. Een spreekwoord dat hierop van toepassing is luidt: bezint eer gij begint! Laten we niet doen als Eli die zijn zonen, Hofni en Pinehas, die het spijsoffer des HEEREN verachten niet eens zuur heeft aangezien. 1 Samuël 3:13 stelt: *'Want ik heb hem te kennen gegeven, dat ik zijn huis rechten zal tot in eeuwigheid, om der ongerechtigheids wil, die hij geweten heeft; want als zijn zonen zich hebben vervloekt gemaakt, zo heeft hij hen niet eens zuur aangezien.'*

Vanzelfsprekend heeft dit tweede gedeelte ook een toespitsing op het geestelijke leven en de omgang met God en Zijn Woord. Bij de exegetische zullen we er ons rekenschap van geven en in het bijzonder bij de toepassing. Natuurlijk kan men ook deze twee delen van hoofdstuk 20b als twee aparte onderdelen beschouwen. Ik heb daar echter niet voor gekozen. De zorgen van ouders voor hun kinderen blijken juist dan wanneer hun kinderen het verkeerde pad dreigen op te gaan. Geef je dan ten slotte toe om geen herrie in huis te hebben of waarschuw je hen uit liefde overeenkomstig Gods Woord zoals deze ouders richting hun zoon doen? Om deze reden zie ik toch Spreuken 1:8-19 als een eenheid en wil ik deze verzen niet splitsen.

Spreuken 1:8. Mijn zoon! hoor de tucht uws vaders, en verlaat de leer uwer moeder niet;

Citaten vanuit deze studie.

IN DEZE STUDIE HEB IK DIT ACHTSTE VERS DIKWILS GECITEERD. HET IS OOK EEN BELANGRIJKE tekst voor het verstaan van dit Bijbelboek. Salomo komt er dikwijls op terug. We verwijzen naar diverse pagina's en geven een en ander puntsgewijze weer. Zo nodig kom ik er later op terug.

1. In onze tekst verwijst Salomo naar het sociale leven van elke dag. Hij pleit voor een harmonieus gezin onder de vreeze des HEEREN en houdt dat in hoge waarde voor God en de mensen. Overeenkomstig Spreuken 4:1-9 worden zonen en dochters opgeroepen zich te houden aan de raadgevingen van hun ouders en grootouders (pag. 86).
2. Vanuit de exegetische van het voorgaande vers blijkt dat de Opperste Wijsheid ouders bepaald niet overslaat in de opvoeding van hun kinderen in de vreeze des HEEREN. Diverse teksten uit Spreuken die uit deze schatkamer van de Wijsheid gedolven zijn (zie pag. 94) zijn er duidelijk over. Immers de definitie van ware Wijsheid is de vreeze des HEEREN, in het geloof beschouwd door de Heilige Geest. En die blijkt daarin dat wij met onze kinderen van het kwade wijken. De HEERE leert aan allen die Zijn vreeze missen deze Wijsheid maar daartoe schakelt Hij ouders wel in bij de opvoeding van hun kinderen. Het spreekt daarbij vanzelf dat gelovige en Godvrezende ouders iets moeten kennen van de ware Godsvreeze; anders kunnen ze die ook niet aan hun kinderen leren. Trouwens ze hebben dat zelf bij de Heilige Doop van hun kinderen onder ede beloofd. Elke zondag krijgen ze daartoe voedsel aangereikt in Gods huis onder de prediking. Het eerste is: God vrezen. En het tweede is: onze ouders eren.
3. Het Hebreeuwse woord voor "tucht", zo bleek uit de exegetische van vers 2, betekent "discipline", "opvoeding", "onderwijs", "onderricht", "leiding" en "vorming" ook op zedelijk gebied. Bevordering van het goede en bij ongehoorzaamheid bestraffing

van het kwade. Tucht is een zaak van horen en niet van voelen. Er klopt een warm vaderhart achter. Tucht is onderwijs om tot wijsheid te geraken. Dit onderwijs is dus middel tot ware wijsheid. De apostel doelt daarop in Efeze 6:4; een tekst die een betrouwbare gids is voor ouders en kinderen. Uit ons vers blijkt dat dit onderwijs allereerst begint bij vader en moeder thuis. Nu kan dat best moeilijk zijn wanneer vader nooit thuis is en moeder een drukke baan heeft. Maar de strijd om het hart en de toekomst van hun kinderen is zelfverloochening echt wel waard.

4. Het is de vraag hoe de namen "vader" en "zoon" opgevat moeten worden. Ik kies voor de letterlijke opvatting vooral wanneer in onze tekst de naam "moeder" voorkomt. Soms kan men deze benamingen inderdaad figuurlijk interpreteren. Dan is "vader" de wijsheidsleraar en "zoon" de leerling. Daarbij is dan de vraag hoe men de benaming "moeder" opvat. In ieder geval treffen we in Spreuken 1-9 een serie van tien vermaningen aan om de weg der Wijsheid in de praktijk van het dagelijkse leven te volgen (pag. 102-103). Zie verder de Uitleg onder punt 7.
5. In Spreuken 1:8-9:18 komt de stijfijfiguur van chiasme voor waardoor de schrijver een bepaalde methode gebruikt om de tekst beter te doen verstaan. Chiasme is een herhaling van woordparen en zinnen in omgekeerde volgorde, bijvoorbeeld in de eerste en tweede helft van een vers of versdeel (pag. 59).
6. In het Bijbelboek Spreuken komen tevens gesprekken voor die doorgaans ingeleid worden met een smeekbede van een vader tot zijn zoon zodat deze luistert naar zijns vaders raad. Hij waarschuwt hem dan tegen diefstal en prostitutie. We voegen er in dit verband ook Spreuken 31:1-9 bij. Ze zijn één grote vermaning om zich te houden aan de Wijsheid omdat Deze leven geeft aan hen die naar Haar horen terwijl de dood wacht op ieder die Haar ongehoorzaam is (pag. 80).

Verwijsteksten bij de Kanttekeningen.

UIT HET GEHEEL VAN DE KANTTEKENINGEN BIJ DE STATENVERTALING VERWIJZEN DERTIEN BIJBELPLAATSSEN NAAR SPREUKEN 1:8. HET ZIJN ONDERSTAANDE BIJBELPLAATSSEN:

Psalm 34:12. *'Komt, gij, kinderen! hoort naar mij! ik zal u des HEEREN vreeze leren.'*

Spreuken 1:10. *'Mijn zoon! indien de zondaars u aanlokken, bewillig niet;'*

Spreuken 1:15. *'Mijn zoon! wandel niet met hen op den weg; weer uw voet van hun pad.'*

Spreuken 2:1. *'Mijn zoon! zo gij mijn redenen aanneemt, en mijn geboden bij u weglegt;'*

Spreuken 3:1. *'Mijn zoon! vergeet mijn wet niet, maar uw hart beware mijn geboden.'*

Spreuken 4:1-2. *'Hoort, gij kinderen! de tucht des vaders, en merkt op, om verstand te weten. Dewijl ik ulieden goede leer geve, verlaat mijn wet niet;'*

Spreuken 6:1. *'Mijn zoon! zo gij voor uw naaste borg geworden zijt, voor een vreemde uw hand toegeklapt hebt;'*

Spreuken 6:20. *'Mijn zoon! bewaar het gebod uws vaders, en verlaat de wet uwer moeder niet.'*

Spreuken 7:1-2. *'Mijn zoon! bewaar mijn redenen, en leg mijn geboden bij u weg. Bewaar mijn geboden, en leef, en mijn wet als den appel uwer ogen.'*

Spreuken 7:24. *'Nu dan, kinderen, hoort naar mij, en luistert naar de redenen mijns monds.'*

Spreuken 19:27. *'Laat af, mijn zoon, horende de tucht, af te dwalen van de redenen der wetenschap.'*

Spreuken 23:19. *'Hoort gij, mijn zoon! en word wijs, en richt uw hart op den weg.'*

Spreuken 23:22. *'Hoor naar uw vader, die u gewonnen heeft; en veracht uw moeder niet, als zij oud geworden is.'*

We merken naar aanleiding van deze bovenstaande Bijbelplaatsen op dat deze de waarheid bewijzen van wat in de punten 4 en 6 onder bovengenoemde "Citaten vanuit deze studie" is gesteld.

Vertalingen en tekstgetuigen.

IK HEB DE VOLGENDE VERTALINGEN GERAADPLEEGD ZO NODIG MET TRANSCRIPTIE. VAN VERTALINGEN KAN MEN VEEL LEREN VOOR DE EXEGETISCH.

Biblia Hebraica	שְׁמַע בְּנִי מוֹסֵר אָבִיךָ וְאַל-תִּטְּשׁ תּוֹרַת אִמְךָ:
Transcriptie	Sjem ^{a'} b ^{en} iy mw ^{oes} ar 'aablyk ^{aa} w ^{e'} al-tithth ^o sj t ^o wrat 'immèk ^{aa} :
Werkvertaling	Geef gehoor, mijn zoon, aan het vermaan van uw vader, en werp de onderwijzing van uw moeder niet weg.
Septuaginta	ἄκουε υἱέ παιδείαν πατρός σου καὶ μὴ ἀπόσῃ θεσμούς μητρός σου
Transcriptie	Akoue huie paideian patros sou kai mè apoosèi thesmous mètros sou
Vertaling	Gehoorzaam, o zoon, aan opvoeding van uw vader en dat u verordeningen van uw moeder (elke dag) niet verlate.
Vulgata	audi fili mi disciplinam patris tui et ne dimittas legem matris tuae
Vertaling	Hoor, mijn zoon, naar de onderwijzing van uw vader en dat u de wet van uw moeder niet in de steek late.
Franse vert.	Mon fils, écoute les avertissements de ton père, ne repousse pas les conseils de ta mère.
Vertaling	Mijn zoon, luister naar de waarschuwingen van uw vader, wijs de raadgevingen van uw moeder niet af.
Duitse vert.	Mein Kind gehorche der Zucht deines Vaters und verlaß nicht das Gebot deiner Mutter!
Vertaling	Mijn kind, gehoorzaam de tucht van uw vader en verlaat het gebod van uw moeder niet!
Engelse KJV	My son, hear the instruction of thy father, and forsake not the law of thy mother:
Vertaling	Mijn zoon, hoor naar de instructie van uw vader, en laat de wet van uw moeder niet in de steek:
American SV	My son, hear the instruction of thy father, And forsake not the law of thy mother:
Vertaling	Mijn zoon, hoor naar de instructie van uw vader, en laat de wet van uw moeder niet in de steek:
Geneva Bible	My sonne, heare thy fathers instruction, and forsake not thy mothers teaching.
Vertaling	Mijn zoon, hoor naar de instructie van uw vader, en laat de onderwijzing van uw moeder niet in de steek:
Statenvertaling	Mijn zoon! hoor de tucht uws vaders, en verlaat de leer uwer moeder niet;
Herziene SV	Mijn zoon, luister naar de vermaning van je vader en veronachtzaam het onderricht van je moeder niet,
Nieuwe Vert.	Hoor, mijn zoon, de tucht van uw vader en verwerp de onderwijzing van uw moeder niet;
Leidse vertaling	Hoor, mijn zoon, naar de vermaningen van uw vader, en sla de lessen uwer moeder niet in den wind;
Nw. Bijbelvert.	Mijn zoon, luister naar de lessen van je vader, verwaarloos niet wat je moeder je leert.
Het Boek	Mijn zoon, luister naar de wijze lessen van je vader. Zoek je houvast in wat je moeder je geleerd heeft.
Naardense BV	Hoor, mijn zoon, naar vermaan van je vader, - verwerp niet onderricht van je moeder
Willibrord vert.	Luister, mijn zoon, naar de onderrichting van uw vader en verwerp de lering van uw moeder niet,

Bij deze vertalingen heb ik de volgende opmerkingen:

1. Wat de Hebreeuwse Masoretische tekst in de Biblia Hebraica betreft, vanuit het tekstkritisch apparaat en eventuele tekstvarianten is niets te melden. We mogen uitgaan van de onderhavige tekst.

In mijn werkvertaling heb ik de tekst letterlijk weergegeven om daarmee aan het Hebreeuwse taaleigen zoveel mogelijk tegemoet te komen en omdat de woorden “vermaan” en “onderwijzing” in het Hebreeuws in het enkelvoud staan en zo mogelijk in het enkelvoud vertaald dienen te worden. Door het zogenaamde possessief suffix in de status constructus (zie onder) bij de woorden “uw vader” en “uw moeder” dient vertaald te worden met “het vermaan” en “de onderwijzing”, ook al staat er geen lidwoord bij in het Hebreeuws.

2. In de Septuaginta wordt met het woord $\upsilon\iota\epsilon$ een vocativus weergegeven in plaats van een substantivum (zelfstandig naamwoord), verbonden met een possessief suffix (= een pronominaal suffixum die achter het naamwoord wordt toegevoegd) zoals in het Hebreeuws (zie onder).

Als mogelijke verklaring hiervoor kan dienen dat de Septuaginta de woorden “vader” en “zoon” wellicht niet in letterlijke zin verstaat maar als een wijsheidsleraar die zijn leerling aanspreekt. Blijft de vraag hoe de Septuaginta het woord “moeder” opvat.

Het woord $\acute{\alpha}\pi\acute{\omega}\sigma\eta$ in de Septuaginta is afgeleid van het verbum $\alpha\pi\omega\theta\epsilon\omicron\mu\alpha\iota$ in de aoristus medii coniunctivus, tweede persoon singularis. Deze coniunctivus geeft hier een aansporing aan. Letterlijk vertaald staat er: “dat jij niet verlate”. En de aoristus medii geeft aan dat deze moederlijke verordeningen voor de zoon telkens weer nodig zijn. Vandaar dat ik deze tekst vertaald heb zoals ik die heb vertaald. Alleen staat het op die manier niet in de Hebreeuwse tekst.

Het woord voor “verordeningen” staat in de Septuaginta in de pluralis, terwijl het Hebreeuws er geen aanleiding toe geeft en een singularis gebruikt. In het Hebreeuws staat het woord “wet” of “gebod”.

Conclusie van het geheel is dat de Septuaginta in haar weergave de Hebreeuwse tekst niet conform weergeeft of een andere tekst voor zich gehad heeft.

3. De Latijnse Vulgata heeft met de weergave van het woord “dimittas”, een coniunctivus praesens tweede persoon singularis van het verbum *dimittere* weergegeven en zo de Septuaginta nagevolgd. Letterlijk vertaald staat er: dat jij niet in de steek late. Overigens volgt de Vulgata verder de Hebreeuwse tekst getrouw.
4. De Franse vertaling heeft met “avertissements” en “conseils” pluralis vertaald terwijl in het Hebreeuws singularis staat.
Bovendien gebruikt deze vertaling het krachtige woord voor “wet” of “gebod” niet zoals in het Hebreeuws maar het zwakkere woord: “raadgevingen”.
5. De Duitse vertaling heeft een tekst conform Biblia Hebraica.
6. De drie Engelse vertalingen (King James Version, American Standard Version en Geneva Bible) hebben een tekst conform Biblia Hebraica.
7. Wat de acht door mij geraadpleegde Nederlandse vertalingen aangaat (Statenvertaling, Herziene Statenvertaling, Nieuwe Vertaling, Leidse vertaling, Nieuwe Bijbelvertaling, Het Boek, Naardense Bijbel en Willibrordvertaling) merken we het volgende op:
 - a. De Statenvertaling gebruikt in haar vertaling lidwoorden, gelet op het possessieve suffix en de status constructus. Zo doen ook alle andere vertalingen behalve de Naardense Bijbel.
 - b. De Leidse Vertaling, Nieuwe Bijbelvertaling en Het Boek vertalen de substantiva in de pluralis terwijl de Biblia Hebraica singularis heeft.
 - c. De Nieuwe Bijbel Vertaling en Het Boek geven de Biblia Hebraica vrij weer.
 - d. De Naardense Bijbel geeft de Biblia Hebraica letterlijk weer.

Woordstudie vanuit het Hebreeuws.

WE KOMEN NU TOT DE STUDIE VAN DE DIVERSE HEBREEUWSE WOORDEN EN HUN BETEKENIS IN het verband van Spreuken. We verwijzen verder voorzover nodig naar de Uitleg.

שִׁמְע

De eerste consonant is ש , sijn, met een sjewa mobile er onder. De tweede consonant is מ , mem, terwijl een patach, een korte a-klank, als vocaal er onder staat. Het verbindend of coniunctief accent tussen deze en de volgende consonant is

een munah. De derde consonant is ׀, ajin. De transcriptie is: sj^em^a. Het woord is een werkwoordsvorm in de qalvorm: imperativus masculinum singularis van het verbum שמע. Het is dus een gebiedende wijs enkelvoud waarbij de wijze Salomo de zoon gebiedt namens de HEERE.

Het verbum betekent: doordringend horen, met belangstelling horen; verstaan; gehoorzamen, gehoorzaam zijn; gehoor geven; opvolgen. Met andere woorden, Salomo verwacht dat de zoon de vermaning van zijn vader niet alleen belangstellend aanhoort maar er gehoor aan geeft. Dat hij die ook gehoorzaamt en opvolgt. Dit vermaan mag niet het ene oor in- en het andere uitgaan. Het moet in zijn hart beklijven. Het is als het ware van harte opvolgen. Door Salomo spreekt de HEERE God deze zoon aan. Het is het bevel van de HEERE der heren die hij billijk moet eren. Dit woord herinnert aan de geloofsbelijdenis van Israël in Deuteronomium 6:4 waar Mozes gebiedt: 'Hoor, Israël! de HEERE, onze God, is een enig HEERE!' Het werkwoord met z'n derivaten komt vaak voor in het Oude Testament en circa dertigmaal in Spreuken.

בְּנִי

De eerste consonant is ב, beth. De punt in deze consonant is een dagesj lene, die niet wordt uitgesproken maar bij deze consonant aan het begin van het woord staat. Het accentteken onder deze consonant is dchi, één van de accenten die onderscheid aangeven. De tweede consonant is נ, nun, met chireq, de i-klank, als vocaal er onder. De derde consonant is י, yod. De transcriptie is: b^enⁱy. Dit woord is een substantivum masculinum singularis in de status constructus met een pronomen suffixum, een possessief suffix, die in het Hebreeuws achter het naamwoord wordt gevoegd (suffix betekent: achtervoegsel). Het naamwoord is בן, ben, en betekent: zoon. בני is dus: mijn zoon. Deze vorm komt in het Bijbelboek Spreuken 22 maal voor, namelijk in Spreuken 1:8, 10, 15; 2:1; 3:1, 11, 21; 4:10, 20; 5:1, 20; 6:1, 3, 20; 7:1; 19:27; 23:15, 19, 26; 24:13, 21; en 27:11.

In het Hebreeuws kan het woord בן gebruikt worden in de zin van zoon; maar ook kleinzoon; kind (zowel mannelijk als vrouwelijk); jonge man, jeugd; lid van een stam; jong van een dier; en scheut van een plant. Het woord heeft dus diverse betekenissen. Hier dient het in letterlijke zin te worden opgevat dus als zoon van een vader en moeder en niet zoals in de Septuaginta als leerling van een wijsheidsleraar.

Het gezin met vader en moeder en kinderen als de kleinste cel van een samenleving is de meest veilige plek voor vaderlijk vermaan en moederlijke onderwijzing aan de kinderen die God hen heeft willen toevertrouwen. Gelet op de betekenis van het woord gelden dit vermaan en deze onderwijzing niet alleen voor zonen maar ook voor dochters. Grootouders kunnen ook heel veel voor hun kleinkinderen betekenen.

Vanuit mijn zorg voor de jeugd van de gemeente heb ik deze studie ter hand genomen, en zeer zeker wanneer de jeugd door allerlei verdrietige omstandigheden in een één-ouder gezin wordt opgevoed. Tevens ben ik van mening dat bij alternatieve samenlevingsvormen en verbroken relaties deze veiligheid voor de jeugd niet is gewaarborgd.

מוֹסֵר

De eerste consonant is מ, mem. De tweede consonant is ו, waw, met soereq, een oe-klank, als vocaal in het midden van deze consonant. De derde consonant is ס, samech, met patach, korte a-klank, als vocaal er onder. Het accentteken naast deze consonant is munah als verbindingsteken met de volgende consonant. De vierde consonant is ר, resj. De transcriptie is: mw^{oe}s^ar en betekent hier: vermaan. Dit woord is een substantivum masculinum singularis status constructus.

Het woord מוסר betekent ook: discipline; tucht(iging); correctie; onderwijzing. Het zijn allen woorden die uitdrukken dat dit vermaan niet van mensen afkomstig is al wordt dit door mensen gesproken maar van God. Het woord komt van het verbum יסר en betekent: recht zetten. Omdat we er breedvoerig bij stil hebben gestaan in de exegetische van Spreuken 1:1, 2 en 7 kunnen we er nu kort over zijn.

Slechts zij opgemerkt dat in de Septuaginta dit woord מוסר weergegeven is als παιδεία. Dit Griekse woord is afgeleid van παιδεύω dat zoveel betekent als: discipline; opvoeding tot wijsheid (zoals bijvoorbeeld verkeersregels voor een automobilist); opvoeding; onderwijs; onderricht; lei-

ding; zedelijke vorming. We moeten denken aan bevordering van het goede en bestraffing bij ongehoorzaamheid. Het is een zaak van horen en niet van voelen (vandaar het woord שמע aan het begin van dit vers)!

Al dit onderwijs om tot wijsheid te geraken begint in “normale omstandigheden” bij vader en moeder thuis. Zij hebben een en ander plechtig beloofd voor Gods aangezicht en met eed gezworen bij de Heilige Doop; een belofte die zij niet anders kunnen waar maken dan door de Heilige Geest met vallen en opstaan en verloochening van zichzelf. In wezen doet deze מוסר zijn invloed gelden in het hart van de kinderen en bij de toekomst van de jeugd.

Want discipline is gericht op de vorming van het karakter vanaf iemands jeugd en hoe hij zich dienovereenkomstig dient te gedragen ten aanzien van goed en kwaad in deze wereld. We moeten deze discipline echter niet verwarren met blinde gehoorzaamheid. Christus heeft מוסר geleerd op Golgotha door Zijn verzoenend lijden en sterven aan het kruis. Met het oog op Hem en op deze מוסר schreef Salomo zijn Spreukenboek. Discipline en opvoeding, מוסר, is één van de kernthema's van dit boek en daarbij gekoppeld aan de vreeze des HEEREN.

אבִּיךָ

De eerste consonant is א, alef. De vocaal er onder is gameets, een lange aa-klank. De tweede consonant is ב, beth, met chireq, een i-klank, als vocaal er onder. Het accentteken tussen de tweede en derde consonant is atnaach als teken van onderscheiding tussen deze en de volgende consonant. De derde consonant is י, yod. De laatste consonant is כ, een slot-kaf, met gameets als vocaal erin. De transcriptie is: 'aabiyk^{aa}.

Het woord is een substantivum masculinum singularis status constructus van het woord אב, ab, vader, met een suffix 2de persoon masculinum singularis. Dat wil zeggen: een zelfstandig naamwoord in het enkelvoud van de mannelijke vorm. De status constructus betekent dat dit woord bij het vorige woord behoort, dus bij מוסר. Omdat er een possessief suffix staat in een status constructus moet men toch vertalen met “het vermaan van vader” ondanks dat er geen lidwoord vermeld is. Daarbij is er als achtervoegsel bij gevoegd een pronomen suffixum, een possessief suffix van de tweede persoon enkelvoud in de mannelijke vorm: uw. Letterlijk dus: het vermaan van uw vader.

Ter grammaticale verduidelijking. Twee nomina of naamwoorden kunnen in het Hebreuws in nauwe verbinding met elkaar staan om een relatie van bezit, behoren tot, afkomst, enzovoort aan te geven (een soort tweede naamval), in het geval van onze tekst: מוסר אבִּיךָ. Het eerste woord מוסר wordt nomen regens genoemd (het regerend naamwoord). Het tweede woord אבִּיךָ, dat het eerste nader bepaalt, wordt het nomen rectum (het geregeerd naamwoord) genoemd. Het nomen regens is bepaald wanneer het nomen rectum bepaald is. Daarom staat bij een woord in de status constructus, ook als het bepaald is, geen lidwoord. Vandaar dat bij het woord מוסר geen lidwoord staat. Een nomen kan behalve door het lidwoord ook bepaald zijn door een possessief suffix. In onze tekst heeft het nomen אבִּיךָ als nomen rectum een possessief suffix en is daarmee dus bepaald. Vandaar de vertaling: “het vermaan van uw vader”! Dit zelfde geldt natuurlijk ook voor het tweede deel van onze tekst: “de onderwijzing van uw moeder”.

Het woord אב betekent: vader als object van liefde, eer en gehoorzaamheid; God als Vader Die alles regeert en leidt; hoofd van het huishouden of van een clan of stam; voorvader of grootvader; patroon; verwekker; trooster; hoofd. Deze vorm komt behalve hier ook voor in Spreuken 6:20; 23:25; en 27:10.

וְאֵל־תַּטֵּשׁ

De eerste consonant is ו, waw, met een sjewa quiescens er onder, uitgesproken als w^e. Het is een voegwoord of conjunctie die als praefix (voorvoegsel) onmiddellijk met het volgende woord wordt verbonden, een proclise (een voorbeeld in het Nederlands is: kweet niet: ontstaan uit: ik weet niet). De tweede consonant is א, alef, met als vocaal een patach, korte a-klank, er onder. De derde consonant is ל, lamed. Het woord וְאֵל is een partikel van ontkenning, gevolgd door een verbum in de iussieve vorm. De horizontale streep tussen וְאֵל־תַּטֵּשׁ is maqqef en verbindt deze woorden met elkaar. De vierde consonant is ת, tau, met dagesj lene in deze consonant en chireq, een i-klank, als vocaal er onder. De vijfde consonant

is ט, thet, met dagesj forte, een verdubbelingspunt in deze consonant, en cholem, een lange oo-klank, als vocaal links boven. De dagesj forte wijst er in dit geval op dat er een consonant is weggevallen, namelijk נ, nun; eigenlijk: תנשט. De zesde consonant is ש, sjin. De transcriptie is: w^{eʔ}l-t^thth^osj.

Deze vorm van het verbum, door de maqfef verbonden met ואל, is een imperfectum iussivus 2de persoon masculinum singularis in de qalvorm, een tweede persoon mannelijk enkelvoud, van het werkwoord נטש, nathasj, en betekent: nalaten; achterlaten; veronachtzamen; wegwerpen. De vertaling is dan: jij moet niet wegwerpen. Deze vorm komt verder alleen voor in Spreuken 6:20. De constructie ואל komt verder voor in Spreuken 5:7-8; 8:10, 33; 17:12; 23:22-23; en 27:2.

תורת

De eerste consonant is ת, tau, met dagesj lene er in. De tweede consonant is ו, waw, met cholem, oo-klank, als vocaal links boven. Deze consonant wordt niet uitgesproken. De derde consonant is ר, resj, met patach, een korte a-klank, als vocaal er onder. Het accentteken tussen deze en de laatste consonant is 'ole wyored om de klemtoon aan te geven. De vierde consonant is ת, tau. De transcriptie is: tw^orat.

Deze vorm is substantivum femininum singularis status constructus. Dat betekent dat dit woord bij het vorige en het volgende woord hoort. Het staat in het vrouwelijk enkelvoud en komt van het woord תורה, torah. Het woord betekent: leiding; instructie; wet; onderwijzing. We hebben er eerder over geschreven. Deze vorm komt behalve in onze tekst ook voor in Spreuken 6:20 en 13:14.

אמרי:

De eerste consonant is א, alef, met chireq, i-klank, als vocaal er onder. De tweede consonant is מ, mem, met een segol, een è-klank, als vocaal er onder. In het midden van deze consonant is een dagesj forte of verdubbelingspunt. Onder deze consonant staat als schriftteken een meteg aan het einde van het vers en als verbinding met het volgende woord. De laatste consonant is ך, een slot-kaf, met qa-meets als vocaal erin; gevolgd door het pausa-teken. De transcriptie is: 'imm^eka.

De vorm is een substantivum femininum singularis status constructus met een suffix 2de persoon masculinum singularis. Dat wil zeggen: een zelfstandig naamwoord in het enkelvoud van de vrouwelijke vorm. De status constructus betekent dat dit woord bij het vorige woord behoort. Omdat er een possessief suffix staat in een status constructus moet men toch vertalen met "de onderwijzing van moeder" ondanks dat er geen lidwoord vermeld is. Daarbij is er bij gevoegd een pronomina suffixum, een possessief suffix van de tweede persoon enkelvoud in de mannelijke vorm: uw. Letterlijk dus: de onderwijzing van uw moeder, en slaat terug op "mijn zoon". Deze vorm komt van het woord אמ, 'em, moeder (die troost), en komt verder voor in Spreuken 6:20 en 23:22.

Hier is van belang op te merken:

ten eerste dat hier het gezin, en vooral van een Godvrezende vader en moeder, benadrukt wordt in de onderwijzing van de jeugd;

ten tweede dat deze tekst verwijst naar de belijdenis van Israël in Deuteronomium 6:4;

en ten derde dat we hier ook een verwijzing vinden naar het vijfde gebod, 'Eert uw vader en uw moeder, opdat uw dagen verlengd worden in het land, dat u de HEERE uw God geeft' (Exodus 20:12), hetwelk het eerste gebod is met een belofte (zie Efeze 6:2). We kunnen zeggen: De vader is חכמה, chokmah, de Wijsheid, en de moeder is בינה, binah, het inzicht. Via het Bijbelboek Spreuken gaan we de Torah begrijpen.

De schat aan Schriftuurlijke kennis.

BIJ SPREUKEN 1:8 ZIJN ONDERSTAANDE TEKSTEN VAN BELANG:

Leviticus 19:3 'Een ieder zal zijn moeder en zijn vader vrezen, en Mijn sabbatten houden; Ik ben de HEERE, uw God!'

Deuteronomium 21:18-21 'Wanneer iemand een moedwilligen en wederspannigen zoon heeft, die de stem zijns vaders en de stem zijner moeder niet gehoorzaam is; en zij hem gekastijd zullen hebben, en hij naar hen niet horen zal, zo zullen zijn vader en zijn moeder hem grijpen, en zij zullen hem uitbrengen tot de oudsten zijner stad, en tot de poorte zijner plaats. En zij zullen zeggen

tot de oudsten zijner stad: Deze onze zoon is afwijkende en wederspanning, hij is onze stem niet gehoorzaam; hij is een brasser en zuiper. Dan zullen alle lieden zijner stad hem met stenen overwerpen, dat hij sterve; en gij zult het boze uit het midden van u wegdoen; dat het gans Israël hore, en vreeze.'

1 Samuël 2:25 *'Wanneer een mens tegen een mens zondigt, zo zullen de goden hem oordelen; maar wanneer een mens tegen den HEERE zondigt, wie zal voor hem bidden? Doch zij hoorden de stem huns vaders niet, want de HEERE wilde hen doden.'*

Spreuken 1:10 *'Mijn zoon! indien de zondaars u aanlokken, bewillig niet.'*

Spreuken 1:15 *'Mijn zoon! wandel niet met hen op den weg; weer uw voet van hun pad.'*

Spreuken 2:1 *'Mijn zoon! zo gij mijn redenen aanneemt, en mijn geboden bij u weglegt.'*

Spreuken 3:1 *'Mijn zoon! vergeet mijn wet niet, maar uw hart beware mijn geboden.'*

Spreuken 3:11-12 *'Mijn zoon! verwerp de tucht des HEEREN niet, en wees niet verdrietig over Zijn kastijding; want de HEERE kastijdt dengene, dien Hij liefheeft, ja, gelijk een vader den zoon, in denwelken hij een welbehagen heeft.'*

Spreuken 4:1-4 *'Hoor, gij kinderen! de tucht uws vaders, en merkt op, om verstand te weten. Dewijl ik ulieden goede leer geve, verlaat mijn wet niet. Want ik was mijns vaders zoon, teder, en een enige voor het aangezicht mijner moeder. Hij nu leerde mij, en zeide tot mij: Uw hart houde mijn woorden vast, onderhoud mijn geboden, en leef.'*

Spreuken 4:10-11 *'Hoor, mijn zoon! en neem mijn redenen aan, en de jaren des levens zullen u vermenigvuldigd worden. Ik onderwijs u in den weg der wijsheid; ik doe u treden in de rechte sporen.'*

Spreuken 4:20-21 *'Mijn zoon! merk op mijn woorden, neig uw oor tot mijn redenen. Laat ze niet wijken van uw ogen, behoud ze in het midden uws harten.'*

Spreuken 5:1-2 *'Mijn zoon! merk op mijn wijsheid, neig uw oor tot mijn verstand; opdat gij alle bedachtzaamheid behoudt, en uw lippen wetenschap bewaren.'*

Spreuken 6:20 *'Mijn zoon, bewaar het gebod uws vaders, en verlaat de wet uwer moeder niet.'*

Spreuken 7:1 *'Mijn zoon, bewaar mijn redenen, en leg mijn geboden bij u weg.'*

Spreuken 13:1 *'Een wijs zoon hoort de tucht des vaders; maar een spotter hoort de bestraffing niet.'*

Spreuken 15:5 *'Een dwaas zal de tucht zijns vaders versmaden; maar die de bestraffing waarneemt, zal kloekzinniglijk handelen.'*

Spreuken 15:20 *'Een wijs zoon zal den vader verblijden; maar een zot mens veracht zijn moeder.'*

Spreuken 17:2 *'Een verstandig knecht zal heersen over een zoon, die beschaamd maakt, en in het midden der broederen zal hij de erfenis delen.'*

Spreuken 19:26 *'Wie den vader verwoest, of de moeder verjaagt, is een zoon, die beschaamd maakt, en schande aandoet.'*

Spreuken 20:11 *'Een jongen zal ook door zijn handelingen zich bekend maken, of zijn werk zuiver, en of het recht zal wezen.'*

Spreuken 20:20 *'Wie zijn vader of zijn moeder vloekt, diens lamp zal uitgeblust worden in zwarte duisternis.'*

Spreuken 20:29 *'Der jongelingen sieraad is hun kracht, en der ouden heerlijkheid is de grijsheid.'*

Spreuken 22:15 *'De dwaasheid is in het hart des jongen gebonden; de roede der tucht zal ze verre van hem wegdoen.'*

Spreuken 23:15-16 *'Mijn zoon! zo uw hart wijs is, mijn hart zal blijde zijn, ja ik. En mijn nieren zullen van vreugde opspringen, als uw lippen billijkheden spreken zullen.'*

Spreuken 23:19 *'Hoor gij, mijn zoon! en word wijs, en richt uw hart op den weg.'*

Spreuken 23:22-23 *'Hoor naar uw vader, die u gewonnen heeft; en veracht uw moeder niet, als zij oud geworden is. Koop de waarheid, en verkoop ze niet; mitsgaders wijsheid, en tucht, en verstand.'*

Spreuken 28:7 *'Die de wet bewaart, is een verstandig zoon; maar die der vraten metgezel is, beschaamt zijn vader.'*

Spreuken 28:24 *'Wie zijn vader of zijn moeder berooft, en zegt: Het is geen overtreding;*

die is des verdervenden mans gezelschap.

Spreuken 29:3 *'Een man, die de wijsheid bemint, verblijdt zijn vader; maar die een metgezel der hoeren is, brengt het goed door.'*

Spreuken 29:15 *'De roede, en de bestraffing geeft wijsheid; maar een kind, dat aan zichzelf gelaten is, beschaamt zijn moeder.'*

Spreuken 30:11 *'Daar is een geslacht, dat zijn vader vervloekt, en zijn moeder niet zegt.'*

Spreuken 30:17 *'Het oog, dat den vader bespot, of de gehoorzaamheid der moeder veracht, dat zullen de raven der beek uitpikken, en des arends jongen zullen het eten.'*

Spreuken 31:1-2 *'De woorden van den koning Lemuël; de last, waarmede zijn moeder hem onderwees. Wat, o mijn zoon, en wat, o zoon mijns buiks? Ja wat, o zoon mijner geloften?'*

Mattheüs 9:2 *'En Jezus, hun geloof ziende, zeide tot den geraakte: Zoon! wees welgemoed; uw zonden zijn u vergeven.'*

Mattheüs 9:22 *'En Jezus, Zich omkerende, en haar ziende, zeide: Wees welgemoed, dochter! uw geloof heeft u behouden. En de vrouw werd gezond van dezelve ure af.'*

Kolossensen 3:20. *'Gij kinderen, zijt uw ouderen gehoorzaam in alles, want dat is den HEERE welbehagelijk.'*

2 Timotheüs 1:5 *'Als ik mij in gedachtenis breng het ongeveinsd geloof, dat in u is, hetwelk eerst gewoond heeft in uw grootmoeder Loïs, en in uw moeder Eunice; en ik ben verzekerd, dat het ook in u woont.'*

Een enkele opmerking:

1. Bovenstaande Bijbelplaatsen (niet minder van 40 uit het Bijbelboek Spreuken!) bevestigen het belang van het gezin voor het geestelijk onderwijs van de jeugd in de vreeze des HEEREN.
2. Het belang van de vreeze des HEEREN wordt onderstreept door de inclusio van Spreuken 1:8 en Spreuken 31:30.
3. Ook in het Nieuwe Testament wordt deze zaak door Christus en de apostelen onderstreept.

Uitleg.

DE VERZEN 8-19 VAN SPREUKEN 1 IS HET EERSTE DEEL VAN DE TIEN VADERLIJKE VERMANINGEN en gesprekken die we vinden in Spreuken 1-9; zo gezegd de eerste les. We hopen er naarmate deze studie vordert nader op terug te komen. In de Egyptische wijsheidsliteratuur komt de verhouding vader en zoon ook voor maar deze functioneert niet in teksten zoals in het Bijbelboek Spreuken, omdat in de Egyptische wijsheidsliteratuur de verhouding vader en zoon meer gezien wordt als de verhouding wijsheidsleraar tot leerling. Dat geldt ook voor de wijsheidsliteratuur van het Nabije Oosten. Wetenschappers veronderstellen al gauw afhankelijkheid tussen die wijsheidsliteratuur en die van het Oude Testament op dit punt. Maar de relatie vader en zoon is in Israël biologisch en familiair gekleurd en niet wijsgerig.

Hier wordt Gods wet voor de jeugd relevant gemaakt in allerlei situaties. Diepe eerbied voor ouders is gehoorzaamheid jegens God. We volgen in dit verband de exegetische stelregel dat we de tekst letterlijk dienen uit te leggen tenzij dat dit onmogelijk is. In dat laatste geval gaan we zoeken naar een geestelijke betekenis en kunnen we onze tekst verklaren als een geestelijke zoon en een geestelijke vader waarbij we overigens niet willen zeggen dat het letterlijk verstaan van de tekst geen geestelijke implicaties heeft. Zo betrekken we dit woord allereerst op familieverhoudingen.

1. Laat de jongere de vreeze des HEEREN verbonden met eerbied voor zijn ouders niet alleen opmerken maar ook gehoorzamen; mede omdat ze dikwijls de gevaren niet zien die hen juist in hun jeugd bedreigen en ze weinig zelfbeheersing hebben. Wie luistert wordt wijs. Dat blijkt hier op drie manieren: luisteren naar je vader en moeder (Spreuken 1:8-9); niet luisteren naar hen die je tot zonde willen verleiden (Spreuken 1:10-19); en luisteren naar de Persoon van de Wijsheid (Spreuken 1:20-33).

Wijsheid begint samen met de vreeze des HEEREN thuis. Wanneer mensen op leeftijd terugdenken aan hun ouderlijk huis hoor je hen nog wel eens zeggen: "vader zei altijd" of "moeder zei altijd". Salomo bracht deze koninklijke weg in praktijk. En heeft Hij, Die de meerdere Salomo is,

dat ook niet betracht hoewel Hij Gods Zoon was? We lezen in Lukas 2:51-52 dat Christus Zijn ouders onderdanig was en dat Hij toenam in wijsheid door nederig te luisteren.

Zo opent dit Bijbelboek met de eer te geven aan het eerste gebod met een belofte (zie pag. 246 en het apostolisch vermaan in 1 Timotheüs 5:4, *'Maar zo enige weduwe kinderen heeft, of kindskinderen, dat die leren eerst aan hun eigen huis godzaligheid oefenen, en den voorouderen wedervergeving doen; want dat is goed en aangenaam voor God'*). Hier spreekt God gezaghebbend door de mond van een ouder of leraar. De Franse Revolutie van 1789 met zijn "liberté, égalité et fraternité" (vrijheid, gelijkheid en broederschap) heeft veel kwaad aangericht. De kwalijke gevolgen daarvan ondervinden we vandaag waarbij zogenaamd volwassen jongeren door middel van demonische obstructie en recalcitrant gedrag hun onmondigheid en gebrek aan kennis willen verbergen voor allen die door de HEERE boven hen gesteld zijn.

God is om Christus' wil onze hemelse Vader, Die via ouderlijke vermaningen en onderwijzingen in Zijn oneindige goedheid voor ons zorgt. We kunnen als kinderen nooit genoeg eerbied hebben voor onze godvrezende vaders en bovenal voor onze liefhebbende moeders, die ons onder hun hart gedragen hebben; ook wanneer zij ons bestraffen indien wij te bestraffen zijn. Die ouders, die de vrucht van hun eigen lichamen niet liefhebben, zijn de naam ouders niet waard. Maar godvrezende vaders en moeders zijn onze liefde dubbel waardig wanneer we achter hen, die ons in de vreeze des HEEREN onderwijzen, de HEERE Zelf zien. Wat te denken van ouders die wel alles voor hun kinderen doen voor dit leven maar geen zorg hebben voor hun kinderen voor het leven na dit leven!

2. In het Oude Testament worden ook profeten vaders genoemd. Zo noemde Elisa Elia vader in 2 Koningen 2:12, *'En Elisa zag het, en hij riep: Mijn vader, mijn vader, wagen Israëls en zijn ruiters! En hij zag hem niet meer; en hij vatte zijn klederen, en scheurde ze in twee stukken.'* Zo noemde Joas, koning van Israël, Elisa vader in 2 Koningen 13:14, *'Elisa nu was krank geweest van zijn krankheid, van dewelke hij stierf; en Joas, de koning van Israël, was tot hem afgekomen, en had geweend over zijn aangezicht, en gezegd: Mijn vader, mijn vader, wagen Israëls en zijn ruiters!'*

Onze gezegende HEERE Jezus gebruikte hetzelfde vertederende woord in Johannes 21:5, waar Hij Zijn discipelen bij de Zee van Tiberias *'kinderkens'* noemt. In Mattheüs 9:2 noemt Hij de verlamde man die op een bed door vier vrienden gedragen en via het dak bij Christus wordt gebracht *'zoon'*. En in Mattheüs 9:22 noemt Hij de bloedvloeiende vrouw die de zoom van Christus' kleed aanraakt om genezen te worden *'dochter'*.

Ook de apostelen spraken op die manier over individuele personen en gemeenten die op hun prediking tot het geloof kwamen. Timotheüs heet in 1 Timotheüs 1:2 en in 2 Timotheüs 1:2 *'zoon'* en Titus heet in Titus 1:3 ook *'zoon'*. De apostel Paulus noemt zich dus vader van Timotheüs en Titus zoals hij ook vader was van de gemeente van Korinthe volgens 1 Korinthe 4:15, *'Want al had jij tien duizend leermeesters in Christus, zo hebt jij toch niet vele vaders; want in Christus Jezus heb ik u door het Evangelie geteeld'*. De apostel Johannes noemt zich vader van de gemeenten aan wie hij zijn algemene zendbrieven schrijft in 1 Johannes 2:1, *'mijn kinderkens'* en 1 Johannes 5:21 *'kinderkens'*. Vergelijk ook Filemon 1:10. Wat is "vader" een zalige naam voor een dienaar van het Goddelijke Woord wanneer hij door God gebruikt is om deze of gene te brengen aan de voeten van Christus en die hij in de HEERE "zoon", "dochter" of "kinderkens" mag noemen!

Het woord "zoon" kan ook heel in het algemeen gebruikt worden voor David zoals koning Saul hem noemt (1 Samuël 24:17); voor de leerling van een profeet (Amos 7:14); voor een wijze en zijn leerling (Jesaja 19:11); en voor de kinderen Israëls (Deuteronomium 14:1 en 30:4). Maar zoals elders gezegd, ik kies daar niet voor maar zoek de betekenis in letterlijke zin en in familieverband; immers dat voldoet.

Ook het woord "vader" moeten we net als "zoon" in letterlijke zin verstaan (Spreuken 23:24-25), hoewel ook Samuël door Eli (1 Samuël 3:16), Saul door David (1 Samuël 24:12), Elia door Elisa (2 Koningen 2:12), Elisa door de koning van Israël (2 Koningen 6:21), en God door de profeet Jeremia (Jeremia 3:4) "vader" worden genoemd. Nogmaals wijzen wij hier op familieverhoudingen.

3. Bovenstaande geldt ook voor het gebod aan *'mijn zoon'*. Dit gebod legt de nadruk op het goddelijke ambt van de ouders en erkent hun beider verantwoordelijkheid zoals blijkt uit Richteren 13:12 waar Manoach bij de aankondiging van de geboorte van Simson door de Engel des HEEREN samen met zijn vrouw op de instructies van de Engel wacht; immers hun zoon zal een Naziër Gods zijn.

Geen enkele leer uit de Oudheid erkent de juiste en gelijke rechten van een moeder zo volledig als de Bijbel. De boven geciteerde Schriftplaatsen uit de Bijbelboeken Leviticus, Deuteronomium en Spreuken spreken wat dat betreft boekdelen. Het is opvallend dat in de twee Bijbelboeken van Koningen en Kronieken namen genoemd worden van moeders (!) van zowel godvrezende als goddeloze koningen; moeders die delen in de eer en de schande van deze koningen. Zie verder Prediker 3:1-16. Ook blijkt dat kinderen in het Spreukenboek behandeld worden als redelijke schepselen.

4. Wat het vermaan van de vader aan zijn zoon betreft, dit vermaan is geen blinde onderwerping maar moet wel worden ingeprent vooral wanneer zonen koppig zijn. Dit vaderlijk vermaan moet daarom kracht worden bijgezet met het gezag van Gods wet en onderwijzing. God zet Zijn eigen stempel op verootmoediging van kinderen door hun ouders. Die zijn vaderlijk vermaan veracht, veracht in wezen de vermaningen van zijn God. Maar die deze in acht nemen krijgen een gezegend leven hier en in het leven na dit leven.

5. Diepe eerbied voor de onderwijzing van zijn moeder was het rechtschapen kernmerk van Timotheüs in de uitoefening van zijn ambt, zoals we lezen in 2 Timotheüs 3:14-15 waar de apostel Paulus zijn geestelijke zoon vermaant: *'Maar blijft gij in hetgeen gij geleerd hebt, en waarvan u verzekering gedan is, wetende, van wien gij het geleerd hebt; en dat gij van kinds af de heilige Schriften geweten hebt, die u wijs kunnen maken tot zaligheid, door het geloof, hetwelk in Christus Jezus is'*. Deze diepe eerbied is zeker niet beperkt tot de jaren van ingetogenheid.

Het is tevens een feit dat de moeder met haar onderwijzing in de wijsheidsliteratuur in het algemeen een weinig voorkomend verschijnsel is. Zelfs in het Bijbelboek Spreuken wordt de moeder net als de dochter weinig genoemd. Meestentijds spreekt de vader zijn zoon aan, behalve in Spreuken 6:20 en 31:1. Toch zijn moeders de door God aangewezen personen om met hun tere liefde hun kinderen in hun jeugd wegwijs te maken in de wegen en rechten des HEEREN. Bij het ouder worden denken ze met veel liefde aan hen terug; of ze moeten zich moedwillig van de HEERE hebben afgekeerd.

We gaan in deze niet mee met joodse exegeten die in "vader" God Zelf zien en in "moeder" de gemeente invullen, gelet op een zelfde soort klank in het Hebreeuws tussen "moeder", "volk" en "gemeente"; al worden voor de personificatie van het volk als moeder Bijbelplaatsen zoals Jesaja 50:1 en Hosea 4:5 genoemd. De richteres Debora werd een moeder in Israël genoemd (Richteren 5:7) zoals er ook nu nog in geestelijke zin moeders in Israël zijn. Salomo heeft hier echte familieverhoudingen getekend. Denk aan Mozes die van zijn moeder de vreeze Gods met haar moedermelk ingedronken heeft (Exodus 2:1-10).

De leerling van de Schrift zal zichzelf als een kind beschouwen ten aanzien van allerlei taken en verplichtingen die hij op zich genomen heeft lang nadat hij de volwassen leeftijd bereikt en opgehouden heeft kind te zijn. Kijk naar het voorbeeld van de Rechabieten waarvan Jeremia 35:8-10 en 18 getuigt. Uit gehoorzaamheid aan hun vader Jonadab drinken zij geen wijn en wonen in tenten. Daarbij doen leeftijd en rang in het maatschappelijke leven geen afbreuk aan de eerbied die kinderen aan hun ouders verschuldigd zijn ook wanneer deze oud zijn.

Jozef, rijp in jaren, gezinshoofd en op Faraö na heerser in Egypte, boog voor zijn vader aan zijn voeten getuige Genesis 46:29 en 48:12. Salomo in al zijn heerlijkheid vergat niet het juiste respect te tonen aan zijn moeder Bathseba zoals we lezen in 1 Koningen 2:19-20. Zo ook toonde koningin Esther volgens Esther 2:20 respect voor Mordechai haar vermeende vader. Inderdaad was de gouden kroon op het hoofd van Salomo en de gouden keten aan Jozefs nek niet zo aangenaam voor hun ouders als hun sieraad van kinderlijke verootmoediging (zie Genesis 41:39 en 42 en 1 Petrus 5:5). Het is opmerkelijk dat de Wijsheid als Deze spreekt voorgesteld wordt als een Vrouw.

6. Het is duidelijk dat bij de woorden "zoon" en "vader" niet aan een bepaald ambt gedacht is anders zou er niet van "moeder" sprake zijn. We hebben hier te doen met de opvoeding van kinderen in een gezin in Israël zoals blijkt uit Spreuken 31:1. Speelde het gezin bij de opvoeding in de volkeren rondom Israël en met name in Egypte een ondergeschikte rol, in Israël was deze opvoeding in de vreeze des HEEREN en zeer zeker in de wetten van Mozes zeer belangrijk. Als de rechte opvoeding ergens gebeurt, dan moet die thuis gebeuren!

Daarbij waren de begrippen מוסר en תורה uiterst cruciaal. Het eerste begrip, מוסר, lag meer op het terrein van de vader; het tweede begrip, תורה, lag meer op het terrein van de moeder.⁴¹ Soms ging het vaderlijk vermaan zo ver dat er met harde hand moest worden opgetreden tegen weerbarstige kinderen. Dikwijls gebeurde de moederlijke onderwijzing – het woord תורה komt van de stam ירה, die onderwijzen betekent –, met wat zachtere hand. Maar zowel vermaan als onderwijzing waren gericht op de opvoeding van de kinderen in de vreeze des HEEREN en om op een goede wijze deel te nemen aan de gemeenschap waarvoor gedragsregels bepalend zijn en met name onderricht in wijsheid.

Gedurende de eerste levensjaren werden kinderen bij de opvoeding als vanzelfsprekend overgelaten aan de zorgen van de moeder. Later werden meisjes door hun moeders onderricht in vrouwelijke zaken, gericht op het huwelijk en het krijgen van kinderen. Jongens werden door hun vaders onderricht in de zaken van de godsdienst en de vreeze des HEEREN.

Vooraf de kunst van het schrijven stond in hoog aanzien. Dat was niet een kunst voor alleen de bevoorrechte klasse, we wezen er al eerder op dat een eenvoudige jongeman uit Sukkoth aan Gideon de namen van al de hoofden van zijn stam op schift kon overhandigen (Richteren 8:14). Deuteronomium 6:9 en 11:20 veronderstellen dat elk familiehoofd in Israël kon schrijven.

Niet alleen schriftelijk maar vooral ook mondeling werd onderricht gegeven. Men leerde teksten uit het hoofd; iets wat trouwens nog gebeurt op orthodoxe joodse scholen. Dikwijls nam de zoon het beroep dat zijn vader uitoefende over en ging in hetzelfde spoor. Een rabbijn zegt: wie zijn zoon geen nuttig vak leert, voedt hem op tot rover!

Naast het onderricht in het gezin leerde de jeugdige Israëliet veel van gesprekken van de oudsten in de stadspoort, waar ook twisten werden bijgelegd en handelsovereenkomsten werden gesloten; en natuurlijk ook wanneer hij met zijn ouders aan de godsdienstige feesten deelnam in synagogen en tempel (zie Lukas 2:41-42).

Wat kunnen we wat dit onderwerp betreft veel leren voor de opvoeding van onze kinderen in onze gesecculariseerde tijd. Laat in elk geval de opvoeding van uw kinderen, als u ze uit Gods hand mag ontvangen, niet over aan de straat of aan het nachtleven, aan internet, instagram en wat niet al! Ga eens rustig met uw kinderen voorlezen uit een goed boek! Neem ze bij u op schoot en vertel ze eens wat de HEERE aan uw ziel gedaan heeft; tenminste wanneer u persoonlijk kennis aan Hem hebt! Dat bewaart voor veel zonden en zet een stempel op het leven van uw kinderen ook als ze volwassen zijn geworden! Ik weet dat dit wellicht erg ouderwets klinkt maar het is nochtans Schriftuurlijk, waar en zeker heilzaam.

7. In Spreuken 1-9 onderscheiden we de volgende tien gesprekken van een vader tot zijn zoon; namelijk:

- Spreuken 1:8-19;
- Spreuken 2:1-22;
- Spreuken 3:1-12;
- Spreuken 3:21-35;
- Spreuken 4:1-9;
- Spreuken 4:10-19;
- Spreuken 4:20-27;
- Spreuken 5:1-23;
- Spreuken 6:20-35; en
- Spreuken 7:1-27.

Deze gesprekken hebben tot structuur:

- ✓ een oproep om te horen,
- ✓ gevolgd door een vermaning en
- ✓ een motivatie.
- ✓ Daarna volgt een passende les,
- ✓ gevolgd door een conclusie
- ✓ met een afsluitende korte instructie die de les versterkt.

Deze tien gesprekken behelzen de volgende drie onderwerpen:

- oproep tot leren in Spreuken 1:8-19; 2:1-22; 4:1-9; en 4:10-19;

⁴¹ Zie verder R. de Vaux, Hoe het oude Israël leefde, de instellingen van het Oude Testament, Roermond, 1961, pag. 97-101.

- oproep tot gehoorzaamheid in Spreuken 3:1-12; 3:21-35; en 4:20-27; en
- waarschuwing tegen het aangaan van ongeoorloofde seksuele relaties in Spreuken 5:1-23; 6:20-35; en 7:1-27.

Verder zien we ook vijf intermezzo's die gesproken worden door de Wijsheid als Persoon, te weten:

- Spreuken 1:20-33;
- Spreuken 3:13-20;
- Spreuken 6:1-19;
- Spreuken 8:1-36; en
- Spreuken 9:1-18.

Toepassing.

1. ALS IETS UIT BOVENSTAANDE DUIDELIJK IS GEWORDEN, IS HET WEL DAT WE DE VRAAG NAAR ons toe gekregen hebben hoe het vijfde gebod van de Decaloog, de Tien Woorden van God, in onze gezinnen functioneert zowel bij ons als ouders, de handen van God, als bij ons als kinderen en dat we daarop antwoord hebben te geven. Het vijfde gebod luidt in Exodus 20:12: *'Eert uw vader en uw moeder, opdat uw dagen verlengd worden in het land, dat u de HEERE uw God geeft.'* En in Deuteronomium 5:16: *'Eert uw vader, en uw moeder, gelijk als de HEERE, uw God, u geboden heeft, opdat uw dagen verlengd worden, en opdat het u welga in het land, dat u de HEERE, uw God, geven zal.'*

2. In deze toepassing vragen we daarom uw aandacht voor onze Heidelberger Catechismus, zondag 39. In vraag en antwoord 104 legt ons belijdenisgeschrift dit Woord uit: "Wat wil God in het vijfde gebod? Dat ik mijn vader en mijn moeder, en allen die over mij gesteld zijn, alle eer, liefde en trouw bewijs, en mij aan hun goede leer en straf met behoorlijke gehoorzaamheid onderwerp, en ook met hun zwakheid en gebreken geduld heb, aangezien het God belieft ons door hun hand te regeren." En de zegen van dit vijfde gebod gaat over kinderplicht, kinderneliefde en kindergehoorzaamheid. Daarbij is het monogame huwelijk een christelijke vorm van ascese.

Naar een woord van Kohlbrugge zijn onze ouders "vicarii Dei", plaatsvervangers Gods⁴². Hoe eenvoudig dit vijfde Woord ook klinkt, wat is de praktijk wanneer in dit Woord God tot ons komt? Ouders laten kinderen aan hun lot over. Jongeren staan voor beslissingen waarvan ze de reikwijdte niet kunnen overzien. Een grenzeloos egoïsme en zelfbeschikking regelt het recht van de straat, en dat is het recht van de duivel. Wie God verlaat, erkent ook geen gezag boven zich. Wat komt er van ons en onze kinderen terecht indien wij onze eigen wil laten prevaleren over die van anderen en zelfs over wat God van ons wil?

Wie wil leven overeenkomstig dit vijfde Woord als ouders en kinderen, zie op Christus Jezus. Hij is als Kind Zijn ouders onderdanig maar weet dat Hij moet zijn in de dingen van Zijn Vader. De leraren van Israël staan versteld over Zijn kennis en wijsheid maar Hij verheft Zich niet boven hen. En deze gehoorzaamheid van Christus aan het van God ingestelde gezag is gebleven gedurende heel Zijn verdere leven. Zijn gehoorzaamheid was behoorlijke gehoorzaamheid. Binnen de grenzen van de gehoorzaamheid aan God. Zelfs tot in de dood aan het kruis. En daarom, tot deze Christus met het gebed in uw ziel: gun door het geloof in Christus kracht om Uw geboden te doen uit dankbaarheid!

In Zijn Tien Woorden gebiedt God Hem lief te hebben in vier geboden en onze naasten in zes geboden waarvan het vijfde het eerste is. Opmerkelijk is dat de Heidelberger Catechismus dit vijfde gebod uitbreidt, namelijk niet alleen liefde tot mijn ouders maar ook tot allen die over mij gesteld zijn. Dit gebod (of in onze tekst de verhouding vader en moeder tot kinderen) gaat dus ook over de verhouding leraar tot leerling, werkgever tot werknemer, overheid tot onderdaan, kerkenraad tot gemeentelid, en omgekeerd; want elk gezag is afgeleid gezag. God regeert alle verhoudingen. We moeten dit alles goed in ogenschouw nemen, al beperken we ons tot de verhouding van ouders en kinderen. In een tijd van gezagscrises en generatieconflicten hebben we over actualiteit niet te klagen. Kinderen zijn niet onderworpen aan hun ouders. Kinderen staan ook niet boven hun ouders. Maar ouders hebben van God gezag gekregen over hun kinderen. En dat moeten ze dan ook uitoefenen in alle liefde (zie Spreuken 29:4)⁴³.

⁴² Zie Dr. H. F. Kohlbrugge, De eenvoudige Heidelberger, Franeker, z.j., pag. 363-370.

⁴³ Zie Ds. L. Bech e.a., De tien geboden in Spreuken, Kampen, z.j., pag. 33-38.

3. Kinderplicht. Het is eenvoudig de plicht van kinderen hun ouders nederig te eren, niet omdat onze ouders goede ouders zijn of omdat onze kinderen zulke gehoorzame kinderen zijn maar omdat God ons als kinderen binnen de omtuining van het gezin ouders geeft met wie we ons, als het goed ligt, door banden van liefde verbonden weten. En door deze ouders leren we God eren. We drinken de vreeze des HEEREN als het ware met de moedermelk in. Hoe zou Mozes anders verkoren hebben liever met Gods volk kwalijk behandeld te worden dan voor een tijd de genieting der zonde te hebben en hoe zou hij anders de versmaadheid van Christus meerdere rijkdom hebben geacht dan de schatten in Egypte wanneer hij dat niet had geleerd van zijn ouders, Amram en Jochabed? (zie Hebreë 11:23-26)

De enige therapie tegen de aanvallen van de duivel tegen het kerkje in de kerk, zoals Calvijn het gezin noemt, is het geloof in de HEERE Jezus Christus Wiens bloed van alle zonden reinigt en Wiens Geest kracht geeft om onze God als kinderen te prijzen. Nadrukkelijk noemt de Catechismus mede naar aanleiding van onze tekst vader en moeder, omdat zij beiden dezelfde eer waardig zijn. Dat is het Bijbelse gegeven vanuit de scheppingsorde. Bovendien neemt zij een belangrijke plaats in bij de opvoeding van kinderen in de vreeze des HEEREN, het toerustingscentrum in de Oudtestamentische samenleving.⁴⁴ Let daarbij op dat "eer bewijzen" wat anders is dan "vereren", want vereren is afgoderij. Sem en Jafeth bewezen hun dronken vader Noach eer, toen zij zijn naaktheid bedekten, terwijl Cham hem bespote (Genesis 9:21-26). Wie zijn vader en moeder veracht, veracht God! Zie Efeze 3:15.

4. Kinderliefde. Want eren veronderstelt liefhebben. Eren zonder liefde is kadaverdiscipline. En liefhebben zonder eren is harteloos. Een moeder heeft haar kinderen op haar hart gedragen. Een vader heeft aan zijn kinderen, als het goed ligt, tere zorg betoond en hen met raad en daad bijgestaan. En omwille van de kinderen hebben zij zich alle moeite en ongemak getroost en soms ook verdriet geleden. Zullen we hen niet liefhebben met echte liefde, vrijwillig en met daden van zelfverloochening in plaats van alleen met sentiment? Ruth, de Moabietische, is daarvan een goed voorbeeld zoals zij met haar schoonmoeder Naomi omging. Waar moeders hun kinderkens tot Christus brachten (zie Mattheüs 19:13-16; Markus 10:13-16; en Lukas 18:15-17), zouden kinderen hun moeder niet liefhebben? Iemand heeft wel eens gezegd: "Onder honderd kerkvaders zal men er nauwelijks één vinden, die niet een godvruchtige moeder had, aan wie hij naast God te danken had dat hij was die hij was."

Deze kinderliefde blijkt ook daarin dat we onze ouders alle trouw bewijzen, ook wanneer we zelf opgeklommen zijn op de trap van de maatschappelijke ladder hoger dan onze eenvoudige ouders. Deze kinderliefde blijkt ook daarin dat we onze ouders hoog achten wanneer ze oud en gebrekkig geworden zijn en opgenomen zijn in een verpleeghuis. Wat dat betreft is er geen leeftijdsgrens. Deze kinderliefde blijkt ook dan wanneer onze ouders ons met alle liefde waarschuwen tegen de zonde; immers woorden wekken maar voorbeelden strekken. Deze kinderliefde komt onder hoge druk te staan wanneer onze ouders de vreeze des HEEREN niet kennen en kinderen geroepen zijn met hun zwakheid en gebrek geduld te hebben. Zo zien we in deze kinderliefde vijf zuilen: eer, liefde, trouw, gehoorzaamheid en geduld. Indien gezin en samenleving op deze zuilen zijn gebouwd, heerst niet chaos maar vrede.

5. Kindergeloof. We noemden zojuist de vijf zuilen waarop de kleinste cel van de samenleving is gebouwd zoals ook blijkt uit onze tekst waarin de Opperste Wijsheid, de Zoon van God, de Eniggeborene van de Vader, spreekt. Maar die vijf zuilen zijn er alleen omdat het God belieft ons door de hand van onze ouders te regeren. Want de HEERE is volstrekt soeverein. Alles is door Hem. Niemand zegt tot Hem: wat doet U! Niemand vraagt Hem verantwoording van Zijn daden. Hem is alle macht. Maar Zijn regering rust niet op willekeur maar op liefde. Daarom heeft het Hem behaagd iets van Zijn Goddelijk gezag te leggen in Zijn schepselen. Om dat gezag bij de gratie Gods over anderen uit te oefenen. Omdat het God behaagt, moeten wij als kinderen onze ouders nederig eren. Zo heeft God het gewild. Dat is Zijn bestel. In het gehoorzamen van onze ouders, gehoorzamen we God. Dit alles vooronderstelt geloof. Waar en zaligmakend kindergeloof, in het hart gewerkt door de Heilige Geest. Zo is er sprake van kinderplicht en kinderliefde. In wezen houden we maar één Naam over. De enige Naam Die onder de hemel en op de aarde tot zaligheid gegeven is, Jezus Christus. Neemt tot deze Heiland van arme zondaren uw toevlucht!

⁴⁴ Zie Ds. C. den Boer, Man en vrouw in Bijbels perspectief, Kampen, 1985, pag. 48.
woensdag 3 april 2019